

Tihomir Brajović

IZLAZ IZ POMETNJE

(Dejan Aleksić: *Uradi sam*, Kulturni centar Novog Sada, Novi Sad, 2021)

Jedanaesta pesnička knjiga Dejana Aleksića svedočanstvo je istrajnosti. I neumitnosti promene, ujedno. Ta dvojakost vidljiva je takoreći u svakoj od dvadeset sedam... ili možda ipak četrdeset četiri pesme, smeštene između korica ovog čitalački izazovnog ostvarenja?

Kao i drugde u zbirkama istog autora, nekoliko naslova („Tri varijacije na temu *Lišće*“, „Male ulične jednočinke“, „Najusamljeniji čovek na svetu“) sačinjeno je, naime, od segmenata koji se mogu čitati i zasebno i skupno, kao „iznutra“ i „spolja“ funkcionalni delovi jednog obuhvatnijeg, protežnog traganja za smislom pesničkog govora danas. Bilo da je reč o „varijacijama“ ili simboličnim „činovima“, odnosno – kao u prethodnim zbirkama – o „Tačkama“, ili, recimo, „Strofama“, u takvim slučajevima uvek je zapravo na delu obnavljajuća autorefleksija lirskog jezika, sučeljenog sa sopstvenim aspiracijama i limitima.

Dvosmisleno markirano već maksimalistički „potkazujućim“ naslovom debitantske zbirke *Potpuni govor* (1995), ovo opsosivno samoogledanje u naslovnoj pesmi nove knjige naoko je svedeno na minimalizam pragmatične sintagme, koja je u bližem uvidu – gle! – ipak uzeta kao svojevrsna formula same „tajne poezije“, suočene sa spoznajom da „Naš svet je [...] zapao u kvarove“, pa ga, dakle, valja (p)opravljati. *Uradi sam*, stoga, može zaista da bude puko zanatsko uputstvo za pesničko delovanje u ovom svetu, u kojem je nešto nepovratno trulo i pokvareno. Ali to bi isto tako moglo biti i drugo ime onog čarovitog, bezmalo magijskog dejstva pesme, u kojoj će, u priželjkivanom ishodu, da „dve-tri reči / Napipavaju hladan dragulj / U mraku pećine // Dok ostale / Uspavljajući zmaja / Pevuše sve što se pevalo / Otkad je sveta“ („Ars poetica“).

Dvojestvo minimalističkog i maksimalističkog, praktičnog i podvižničkog dejstva predstavlja možda i najintrigantnije svojstvo pesničkog izraza Dejana Aleksića. Više puta kritički notirana, autorova sklonost pevanju o malom i neznatnom, ili pak bizarnom, po pravilu se, valja kazati, pojavljuje u okviru prizivanja artistički bitnoga i egzistencijalno značajnoga. „Da mi je riđi lutak na navijanje“, kazuje, tako, lirsko Ja pesme „Nad katalogom želja“, nagoveštavajući odmah potom „jednu malu gnozu“ u kojoj se pojavljuje „mehanički“ opetovana, ali važna spoznaja „Ništa nisi naučio“.

Znanje, ta velika tema prethodnih epoha, i ovde se javlja kao jedan od najfrekventnijih problema. „Svet počinje s druge strane našeg znanja“, čitamo, tako, u zbirci *Jedino vetar*, raspoznajući gotovo sentenciozno sažimajuće civilizacijsko iskustvo čuđenja nad stvarnošću, da bismo u isti mah dobili i relativizujuće, usložnjavajuće prizore starice „koja potpaljuje vatru štampom iz prošlog veka“, ili, recimo, knjigovođe koji „zaveštava samoću alge-

barskim anđelima“ („Tamo gde počinje svet“). Upravo takvi, minorni momenti i figure u Aleksićevoj lirici prerastaju u svojevrjne lakmus-motive istinske kapacitarnosti pesničkog znanja.

U više nego karakterističnom diptihu „O ruži i praziluku“ iz knjige *Radno vreme raja* jedan magistralni, sublimni pesnički cvet i trivijalna kuhinjska biljka, „varvarin u vrtu“, postaju, tako, naspramni oblici univerzalne želje da „jezik napokon / Legne u večno odmorište“, odnosno nezatomljive potrebe da „jezik primi ranu / ali da su suze samo tvoje“. Večno, ali „mrtvo“ u jeziku, ili ranjivo „za krivim plotom / Među tikvama“, ali i te kako živo u govoru – eto još jednom pomenutog dvojstva, koje najednom dobija obratan lik, budući da nezatno i momentalno volšebno postaje znatno, a znatno biva sahranjeno u hladnu, beščutnu jezičku monumentalnost.

Tragove ove dualnosti moguće je pronaći i skoro nasumično. U ranijim zbirkama nostalgija monumentalnosti izlivala se, simptomatično, u (arhi)tektonske metafore i simbole, prema kojima „služiti govoru“ je „isto što i *zidati* iglo pod palmom“ („Bdenje nad govorom“), zato što „govor tu je / Gde ima nesaopštivog, odsutan kao *građevina* misli“ („Osim govora“), a „Opšta mesta duše slična su opštim / Mestima *arhitekture*“ („Nad monografijom *Gradovi sveta*“), pa „I *zidari*, dok na skelama ručaju, // Ne bi pevali o ljubavi, trpkijoj od kreča“, jer „sa dna svoga doba, *građevina* je večna“ („Svaka ruina“).

Pažljiviji pogled na ove stihove otkriva, dakako, provizornost i iluzornost kao zatamnjenje „zid“ neimarstva u jeziku. „Idealna forma odsutnih reči otvarala se / Za ono što oduvek izmiče govoru“, čitamo, opet, u pesmi „2012.“ iz zbirke *Biti*, „jer, stvaranje sveta u nama isto je kao i *vajanje* / [...] uzme se *kameni blok* i odstrani / Sve ono što ne pripada *skulpturi*“. Ma koliko bila preobražavana, u najnovijoj knjizi, međutim, iluzija solidnosti je raskrivena, ogoljena i u izvesnom smislu urušena u svojoj spoznajnoj „konstrukciji“. Tako, na završetku pesme „Šta sve možeš sa četiri zida“, iako čezneš za postojanošću, kao onaj koji jezički konstruiše i spoznaje, možeš samo „da sedneš na *hrpu cigala* / Malo sâm a malo bez ikoga // Na *kenotaf* / Sebi *sagrađen* / Tolikim rušenjem“.

Između prizivanja moći potpunog govora/znanja i urušavanja/izmicanja kao neumitnosti tog napora („Najpre treba da umakneš jeziku, / Koji te goni...“) odvija se kreativna pustolovina koja Dejana Aleksića, čini se, postavlja u onaj niz što u savremenom srpskom pesništvu, generacijski i poetički gledano, vodi od autora kao što su Ivan V. Lalić ili Brana Petrović do autora poput Vojislava Karanovića i pesničkih generacija rođenih šezdesetih i docnije. Reč je o rasponu od tradicijski vezanog i „srezanog“ stiha do slobodnijih formi i nestabilnijih oblika, od zrelog modernizma do neradikalnog poslemodernizma, prijemčivog za konsekvence postmodernističkog eksperimenta.

Sumirajući svest o tome da „Svet je pismo, drevno, / Nepouzđano, ali još na snazi“ (Lalić), kao i naspramno uviđanje da „Ništa se ovde ne drži. / Šavovi ovog sveta / [...] Mogu svakog časa popucati“ (Karanović), jeziku zavetovani pesnik ovog doba suočen je s neveselim saznanjem da taj „Stari svet je strašilo položeno / Na hrpu ogrevnog drveta iza seoske šupe“ („Agon“). Stoga mu ne preostaje drugo do da sve „uradi sam“, da posle velikih (de

konstrukcija prošlog stoleća iluziju paradoksalnog popravljivanja nepopravljivoga uzme u svoje ruke, jer nema više vremena za bilo šta drugo, budući da je „Govor, taj starac uveren da je / Čist gubitak misliti o *posle*“ („Izveštaj“), a u tom svetlu „Poezija je negativ govora, / Vidljiv jedino pod svetlošću reči“ („Nedelja. Auto-put. Nora“). Žive, vitalne reči, naravno.

Frekventnije nego u prethodnim ostvarenjima, u kojima istorija, bar simbolično, još ne beše potrošena („Tako je mlada istorija danas“), u zbirci *Uradi sam* ovo saznanje o „zastarelosti čoveka“, koji je nepovratno „promenjen“, u prvom redu dejstvom tehnike i njenih logističkih, entropijski izobličenih derivata (G. Anders), dobija sasvim transparentne oblike. „Svet u meni je star“, primećuje kinetički, vozački dislociran subjekt pesme „Tiha bavarska sela“, u kognitivnom okretu koji i samosvesno Ja pesme „U penthausima se stari brže“ navodi da samoutešiteljski konstatuje da „volimo slepi mraz uma / U koji lirika umače svoj slatki jezik“.

U „Rubu“ pak postoji još samo „Pripita straža pred kapijama starog / Sveta, poharanog odavno“, dok „Reči su radile svoj posao / U božanskoj tvornici nesporazuma“. Ta refleksija neskladnosti, okasnelosti i minulosti oivičena je raspoznatljivim kulturnoistorijskim horizontom („Znali smo da D. Neće još dugo. / A on je odlazio kao što se gase / Jezici drevnih kultura [...] // Niz ulicu, nazvanu po silnom caru, / Odlazilo je lišće [...] // I ništa u njemu više nije bilo silno“). Zato je dah personalne melanholije ovde ujedno i trag dalekosežnijeg, nadpersonalnog žalovanja za negdašnjom silinom i senzibilnošću pesničkog znanja o svetu.

Gotovo uvek (auto)poetički obrubljena, Aleksićeva liriska fraza u ovoj knjizi povlači se, reklo bi se, od ironijske stilizacije. „Moj jezik je jež / S bodljama što rastu / Unatraške // [...] Ali crv u njemu ne spava nikad“ („Festum“), samozajedljivo je pevao autor *Radnog vremena raja*. I dalje sumnjičav prema sopstvenom umeću, autor zbirke *Uradi sam* bliži je, međutim, drugačijoj intonaciji. „Moj stih je mladi arijevac / Zaljubljen u rabinovu kći. / Veruje ideologiji nadjezika, / Ali zna da je put stariji od točka“ („Agon“), veli on u metaforskom zamahu koji reminiscencijama pristaje uz samoosporavanje i svojevrsnu istorizaciju poetike kao neotklonjive belege spisateljske zrelosti.

Biti u agonu s vlastitom opsesijom – makar i simbolično, to je znak nezatomljive potrebe za promenom, za svojevrsnim pesničkim pročišćenjem i autoterapijom. Lirski glas koji se priklanja tome isti je onaj koji zna da „Naš svet već je [...] zapao u kvarove“. Stoga ne čudi to što se objektivizuje u figuri „najusamljenijeg čoveka na zemlji“, koji zna to „Da bi svet bio pogodno mesto za samoću, / Potrebno je da postoje iluzije“, no kojemu, takoreći postkognitivno, „Nedostaje svet da bi poverovao / U sebe“, pa mu neminovno sleduje „Ne-ka vrsta čistilišta, s natpisom na ulazu: / Ne kradi od jezika, da ti se ne sudi u ćutanju“.

Ali koje je zapravo radno vreme čistilišta, te imaginarne radionice na sredokraći dve krajnosti? I da li, u ovoj vrsti obratno „božanstvene“ pesničke avanture, tek sledi pakleno iskustvo obnove?

„Ja sam lirski gestapo; inkvizicija / Ometena u radu dijaboličkom prirodom / Saobraćajnih znakova“, još jednom samopotkazujuće i samoproblematizujuće trezveno obznanjuje

izgnanik iz iluzije potpunog govora, dodajući, međutim, i ovo: „Veliki plan, imam veliki plan: / Da pronađem izlaz iz pometnje / Značenjskih sudara“.

Tu smo, dakle, ni više u raju velikih iluzija, ni još u zahuktalom infernu velikih preoblikovanja – u uskomešanom purgatorijumu, na čijem kraju tek svetluca obećanje izlaza iz epohalne konfuzije smisla. Zazivajući mogućnost takvog kretanja, a to nije malo, poezija Dejana Aleksića sugestivnim i inventivnim, sebi svojstvenim sredstvima daje na znanje da ono neće doći po sebi. Sve ćemo, zaista, morati mi sami. Kako znamo i umemo. Makar rečima, za početak. Ili: baš rečima, nesavršenim, nedostatnim, ranjivim i krvavim, ali opet našim. Jer, na početku ili kraju, od njih sve i polazi u ovom umornom, ostarelom svetu, zar ne?